

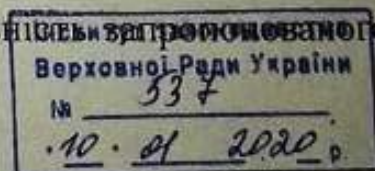
ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Мяловицької Ніни Анатоліївни на дисертацію Француз-Яковець Тетяни Анатоліївни «Конституційно-правові засади бікамералізму в сучасних європейських країнах», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право, муніципальне право

Сучасний євроінтеграційний вибір України викликає необхідність не тільки в реформаційних процесах в усіх сферах суспільного життя, а й перегляду усталених підходів до організації державної влади, вивчення позитивного європейського досвіду в цій сфері.

Проблематика парламентаризму і бікамералізму є актуальною у сучасних зарубіжних країнах. Проте, наявні теоретико-правові розуміння і тлумачення бікамералізму не завжди дають об'єктивне визначення позитивних аспектів функціонування даної моделі парламенту. На сьогоднішній день ми стикаємось із з односторонніми судженнями, подекуди навіть політично зумовленими. Адже питання діяльності двопалатного парламенту в Україні нерідко супроводжувалось гострими дискусіями в сфері науки та політики. Проблема реформування законодавчого органу завжди розглядалась крізь призму політичної доцільності. Натомість представлене наукове дослідження є актуальним з тієї позиції, що дозволяє не тільки ознайомитись із позитивним зарубіжним досвідом функціонування бікамералізму, але й поглянути на даний феномен під кутом зору доцільності та «корисності» його існування для держави і суспільства.

Автор дослідження справедливо стверджує, що сьогодні інститут бікамералізму є показником демократичного мислення та розвинутого громадянського суспільства. Таким чином, актуальність наукового дослідження Француз - Яковець Тетяни Анатоліївни «Конституційно-правові засади бікамералізму в сучасних європейських країнах» зумовлена переосмисленням історико-правового досвіду європейського бікамералізму, виявленням його потенціалу в умовах реформування державної влади, місцевого самоврядування та розвитку громадянського суспільства. Актуальність згаданого Т.А.

Француз-Яковець дослідження не викликає сумнівів, а навпаки викликає науковий і практичний інтерес.

Актуальність і важливість теми дисертаційного дослідження підтверджується і тим фактом, що дисертаційне дослідження виконане в рамках тем наукових досліджень Інституту законодавства Верховної Ради України: "Стратегія розвитку законодавства України" (державний реєстраційний № 0103U007975); "Конституціоналізм у державо- та правотворенні України: стан, проблеми та перспективи" (державний реєстраційний № 0111U002227).

Відповідно до визначеного об'єкту, яким є суспільні відносини, що виникають у зв'язку і на основі конституційно-правових засад організації і функціонування двопалатних парламентів у сучасних європейських країнах, дисертантка вірно визначає мету роботи. Сформульоване визначення предмета дослідження дозволило автору скласти цілісний і логічний план дисертації, який демонструє здатність до комплексного дослідження бікамералізму як правового феномену і конституційного принципу організації та функціонування двопалатних парламентів у сучасних європейських країнах, з урахуванням конституційного досвіду у цій сфері розвитку таких європейських демократій як Велика Британія, Німеччина, Франція, Іспанія, Австрія та ін.

Дисертація є багатоплановим дослідженням: в ній аналізуються теоретико-методологічні основи дослідження бікамералізму, його сутність і поняття; бікамералізм як принцип конституційно-правових засад парламентаризму; зміст бікамералізму в якості об'єкта конституційно-правових досліджень; методологія дослідження теорії і практики бікамералізму; передумови і основні фактори утвердження бікамералізму; основні етапи становлення та розвитку бікамералізму в зарубіжних країнах; ідея бікамералізму в політико-правовій та конституційній думці України; порядок формування двопалатних парламентів в зарубіжних країнах; функції і повноваження бікамеральних парламентів країн Європи; особливості організації роботи двопалатних парламентів в зарубіжних країнах під кутом зору демократичного представництва; гарантії діяльності бікамеральних парламентів в зарубіжних країнах; функції двопалатних

парламентів у системі поділу влади за конституціями зарубіжних країн; характер взаємодії двопалатного парламенту і глави держави в європейських країнах з монархічною та республіканською формами правління; особливості взаємодії двопалатного парламенту з урядовими структурами в країнах Європи.

Така багатоаспектність забезпечила автору широкі можливості для дослідницького пошуку та надання обґрунтованої аргументації щодо сформульованих нею наукових положень та висновків.

Послідовне і логічне формулювання мети і завдань дослідження свідчить про ґрунтовне розуміння автором існуючої наукової проблеми. В дисертації ґрунтовно розроблена її методологічна основа, яка включає в себе цілий комплекс загальнонаукових та спеціальнонаукових методів, вони викладені і в тексті дослідження, і в тексті автореферату. Застосування цих методів, при дотриманні наукових принципів дослідження, забезпечило досягнення дослідницької мети та вирішення сформульованих на початку роботи завдань. Дисертантка наголошує на причинах та цілях, що спонукали її до застосування тих чи інших конкретних методів, демонструє як ці методи в її дисертації поєднуються з метою комплексного розв'язання сформульованих завдань в дослідженні. Цей аспект є важливим, оскільки засвідчує розуміння автором потреби і важливості розробки методології дослідження в конституційно-правовій науці. Застосована методологія дозволила дисертантці отримати нові науково-обґрунтовані і достовірні результати дослідження.

Спираючись на широкий спектр наукових джерел (всього зазначено в списку літератури – 897 позицій, з них – 35 англо- та німецькомовні). Дисертантка ретельно розробляє стан наукового дослідження проблеми. При цьому вона ґрунтовно досліджує не лише наукові праці з обраної тематики, а й міжнародно-правові акти, національне законодавство із проблеми дослідження. Дисертантка логічно класифікує увесь масив джерельної бази, в основу якого покладено науково-правовий принцип.

Оригінальність і наукова новизна дослідження визначається тим, що дисертація є першим комплексним дослідженням у вітчизняній науці конституційного права, що стосується конституційно-правових засад бікамералізму у європейських країнах, що дало змогу сформулювати теорію бікамералізму та розкрити його позитивний потенціал і закономірності розвитку в сучасних країнах.

В роботі дисертантка обґрунтовує концептуальні положення, висновки та рекомендації. Запропоновані положення і висновки в концептуальному відношенні є новими і науковозначимими. Вони підкреслюють її актуальність, новаторство і належний науковий рівень. Узагальнюючі висновки взаємопов'язані між собою і подані в дисертації в логічному порядку. Вони є результатом розв'язання сформульованих у вступній частині дослідження задач та досягнення поставленої мети. Ознайомлення зі змістом дисертації та змістом автореферату Т.А. Француз-Яковець свідчить про те, що на захист винесена самостійна, ґрунтовна наукова праця, автореферат якої відповідає змісту дисертаційного дослідження.

У першому розділі дослідження під назвою: «Бікамералізм як предмет дослідження сучасної конституційно-правової науки» розкривається предметний зміст бікамералізму як ідеї і конституційного принципу, інституту, як об'єкта конституційно-правових досліджень, методологія дослідження феномена бікамералізму.

Автор справедливо стверджує, що ключовим для розуміння змісту поняття бікамералізму є особливе положення парламенту в системі органів державної влади, що зумовлено його соціальною та політико-правовою природою як органу публічного представництва.

У підрозділі 1.2 «Бікамералізм як принцип конституційно-правових засад розвитку парламентаризму» розкривається роль бікамералізму в якості принципу конституційно-правових засад розвитку парламентаризму. Наголошено, що у сучасній світовій практиці складно віднайти абсолютно ідентичні форми двопалатних парламентів в унітарних державах. Досвід

бікамеральної структури парламенту в європейських країнах засвідчує, що зміна структури парламенту є проблемою не історичної традиції чи теоретичного надбання, а безпосередньо практичного вибору держави та її народу – потреба забезпечення балансу інтересів у суспільстві та повноважень органів влади у державному механізмі.

Розділ 2 «Генезис бікамералізму в сучасних європейських країнах» присвячений політико-правовим передумовам і основним факторам утвердження бікамералізму в європейських країнах; основним етапам становлення та розвитку бікамералізму в країнах Європи; розвитку ідеї бікамералізму в політико-правовій та конституційній думці України.

В дисертації наголошується, що сучасний бікамералізм є чинником і проявом моделі консенсусної демократії, що є затребуваною для плюралістичних за ознаками ідеології, релігії, мови, етнічного багатоманіття, суспільств. Він покликаний забезпечувати демократизм, ідею поділу влади, постаючи перед авторитаризмом. Автор наголошує, що двопалатний парламент здатен вирішити низку життєво важливих проблем, що існують нині у суспільстві, допоможе збалансувати інтереси громад у регіонах, встановити ефективну систему стримувань і противаг, значно вдосконалити якість законодавчих актів, узгодити і налагодити внутрішню діяльність представницького органу. Помітною перевагою виокремлюється й те, що у разі розпуску парламенту (у законодавчо визначених випадках, що потребує теж удосконалення) даній процедурі підлягає тільки нижня палата, тоді як верхня буде продовжувати функціонування, тобто держава у часи певної нестабільності не залишиться без парламенту.

У розділі 3 «Бікамералізм як конституційно-правовий принцип організації і діяльності двопалатних парламентів у зарубіжних країнах» досліджено порядок формування двопалатних парламентів у країнах Європи і на пострадянському просторі; функції і повноваження європейських бікамеральних парламентів; особливості організації роботи парламентів у країнах Європи; гарантії діяльності бікамеральних парламентів у європейських країнах. Досліджено

особливості порядку формування парламентів у Великій Британії, Франції, ФРН, Чехії, Словаччині, Румунії, Польщі, Італії, Словенії, також в країнах пострадянського простору - Білорусі, Казахстані, Росії, Таджикистані, Узбекистані. Автор відзначає, що досвід європейських держав включає різні способи формування палат представницьких органів. Разом з тим, конституційно-правова практика виробила принципи формування бікамеральних парламентів. Практично у всіх країнах світу формування нижніх палат відбувається подібно, як і формування однопалатних законодавчих органів, на засадах прямих виборів. Законодавчо закріплюється відповідна норма представництва, визначається загальна численність виборців і зазначена кількість осіб (депутатів), які будуть обиратись у палату парламенту. Цей підхід формування нижньої палати дає змогу забезпечувати загальну представницьку форму законодавчих органів влади.

У підрозділі 3.2. «Функції та повноваження європейських бікамеральних парламентів» наголошено, що представницькі, законодавчі та контрольні функції притаманні будь-яким парламентам, але особливість бікамеральних парламентів у тому, що дані функції поширюються на обидві палати, що підкреслює різницю у їх політико-правовому призначенні.

Розділ 4 «Бікамералізм як визначальний елемент системи стримувань і противаг» присвячений питанням призначення двопалатних парламентів у системі стримувань і противаг за конституціями країн Європи; взаємодії двопалатного парламенту і глави держави в європейських монархіях і республіках; особливості взаємодії бікамерального парламенту з урядом в зарубіжних країнах. Дисертантка обґрунтовує, що сучасний бікамералізм є одним з найбільш значущих інституційних механізмів забезпечення розподілу влади. Світова практика функціонування двопалатних парламентів свідчить, що основними рисами бікамерального парламенту є: створення механізмів стримувань і противаг у системі державної влади; забезпечення політичної стабільності; захист прав регіонів; політичний арбітраж; покращення якості законотворчого процесу; утвердження верховенства права та демократії.

Достатньо високий рівень дисертаційного дослідження зумовлює його практичне значення як для подальших теоретичних і прикладних досліджень, так для законотворчої діяльності і навчально-виховного процесу.

Основні положення та висновки дисертації знайшли своє відображення в індивідуальній монографії, 44 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України в галузі юридичних наук, 8 з яких, є оприлюдненими у наукових періодичних виданнях інших держав, тезах наукових повідомлень і доповідей на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних і науково-теоретичних конференціях, а також у 4 публікаціях, що додатково відображають результати дисертації. Автореферат відповідає змісту дисертації, достатньою мірою розкриває її основні положення і загалом відповідає існуючим нормативним вимогам. Дисертація оформлена відповідно до чинних вимог, дисертантка досконало володіє науковим стилем.

Однак, незважаючи на загальну позитивну оцінку роботи, виникли певні запитання і зауваження:

1. В тексті дослідження, в підрозділі 2.1. проаналізовано питання політико-правових передумов і основних факторів утвердження бікамералізму в зарубіжних країнах. Поряд з цим дисертанткою досліджено причини, які спонукають держави до заснування чи відмови від бікамеральної конструкції парламенту. Дискусійним, на нашу думку є твердження автора стосовно того, що відмова від бікамералізму пов'язується з авторитаризмом, адже історія знає приклади такої відмови демократичними країнами світу. Дане твердження потребує додаткового обґрунтування.

2. На нашу думку, доцільно було б автору, аналізуючи питання ідеї бікамералізму у політико-правовій і конституційній думці України у підрозділі 2.3. приділити більше уваги пам'ятці українського конституціоналізму, а саме Конституції Пилипа Орлика, яка теж закріплювала двопалатну організацію законодавчого органу.

3. В четвертому розділі автор дослідження розглядає бікамералізм в якості визначального елемента системи стримувань і противаг, зокрема в

підрозділі 4. 3. аналізуються питання взаємовпливу та взаємодії двопалатного парламенту із урядом. На нашу думку, доречно було б поглибити дане дослідження і розмежувати роль кожної із палат у сфері впливу на діяльність уряду, проаналізувавши при цьому практики провідних демократичних європейських країн і надати авторську оцінку, яка форма взаємодії є найбільш ефективною.

4. У дослідженні, на нашу думку, також доречно було б включити ще один підрозділ, що аналізував би взаємодію палат парламенту з судовою гілкою влади в процесі її формування. Варто відзначити, що у тексті дисертації дані питання розглядаються, але лише в контексті функцій і повноважень двопалатних парламентів.

Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Т.А. Француз-Яковець.

Загальний висновок: дисертація на тему «Конституційно-правові засади бікамералізму в сучасних європейських країнах» має логічно-завершений, самостійний характер, є цілісною монографічною працею і за своїм теоретичним рівнем, науковою обґрунтованістю, новизною та оформленням відповідає положенням п. 13 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 зі змінами, а її автор Француз-Яковець Тетяна Анатоліївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Н.А. М'яловицька

Дана завідує
секції секретар НАУ
Француз-Яковець Т.А.